

ŞİİR ÜZERİNE KONUŞMALAR -4-***DİLİN KANLI GÖMLEĞİ****Cumali Ünalđı HASANNEBİOĞLU**

Şiirin, dil ile olan ilişkisini ele almanın zorluğu vardır. Öncelikle, şiirin, dil ile kurulan bir yapısının olması, ikinci olarak da, kendi dilimin mantığı içerisinde düşündüğüm şeyleri, tercüme ile söyleyeceklerimi kendi dillerinin mantığı içinde anlamak durumunda olan ve üstelik kendi dillerinin şiirini kuran insanlarla muhatap olmanın zorluğudur.

Yine de bir avantaja sahip olduğumu hissediyorum. O da, şiirin ortak paydası durumunda olan, bir bakıma tüm dünya şiirinin de temeli olan, duygulardan kaynaklanan bir sanat olmasıdır.

Resmin, müziğin bir ortak dilinin olduğunu görüyoruz. Dünyanın her yerinde sesin ve rengin ifâde ettiği şeyler hemen hemen aynıdır. Oysa söze dayalı sanatlarda dil ilk plana geçer, ifâde için araç dildir de ondan.

Üzerinde düşünülmesi gerekli bir konu var bence: Şiirin ifade ettiği şeylerle, dilin ifade ettiği şeyler çoğu zaman aynı değildir. Daha doğru bir ifâdeyle, şiir, dilin imkânlarını aşar. Mümkün olmayanı mümkün hale getirir.

Yine, dili araç olarak kullanan sanatlardan hikâye ve romanın, dili kullanım biçimi farklıdır. Hikâye ve romanda, dilin kurallarına bağımlı olarak yürüyen sanat, şiirde hemen hemen tüm bağlarını koparır. Bir bakıma kurallar açısından bir bağımsızlık söz konusudur. Öyle ki, dili zenginleştiren, dile yeni boyutlar ve yeni imkânlar ekleyen yönü ağırlık kazanır şiirin.

Konuşma dili, insanlar arasında kuralları konulmuş sınırlı bir hayatın dilidir. Konuşma dilinin bu nedenle insanlar arasında farklı yorumlara neden olmayacak katı kuralları bağılı olması da doğaldır. “Bir kilo elma verir misiniz?” dediğiniz zaman, ne demek istediğiniz açıktır, hangi manav olursa olsun elmayı tartar ve verir. Oysa şiirin yoruma dayalı bir yanı vardır. Bu da doğal olarak, her okuyanda farklı anlamlar çağırır. Hatta denilebilir ki, bir şiiri, farklı zamanlarda okuyan insanın, o şiirden edindiği duygular farklıdır.

Konuşma dilindeki basit kelimelerin, şiir dili olurken birdenbire zenginleşmesindeki “büyü” nedir? Ortaçağda değersiz madenlerden altın elde etmeye çalışan “simyacı”lardan söz edilir. Bunlar, alım satım değeri çok düşük madenleri, bazı kimyasal olaylara tabi tutarak, altın olduğunu savundukları yeni bir şey elde ederlermiş. Elde ettikleri şeyin altın olup olmadığı fazlaca önemli değil. Önemli olan, farklı ve daha zengin bir yeni oluşuma ulaşmış olmalarıdır. Bu oluşumu sağlamak için kullandıkları kimyasal reaksiyonları da, konuşma dilindeki kelimenin şiir olurken uğradığı büyüye eşit düşünmek mümkün.

Şiir ister bir fısıltı, isterse bir çağlık olsun, her zaman, insanoğlunun var olduğu ilk günden günümüze dek, takip ettiği insanlık onurunun çizgisine denktir. Bu çizgi, yani insanlık onuru çizgisi, şiirin onurlu çizgisi ile her zaman çakışmıştır. Şiirin, tarihin her döneminde ezilen insanların sesi olduğu bir doğrudur. Ancak, sürü olmayı kabul etmeyen, bir bakıma inandığı doğrulara uygun olarak yaşamaya çalışan bir seçkinler gurubunun sesi olduğu da, aynı oranda doğrudur. Şiirin dilini çoğu zaman bir çığlığa dönüştüren sır da budur.

“Şiir, olumsuzlukların kelimeye dökülüştür” demek, ancak şiirin bir yönünü görmek demektir. Şu da bir gerçek ki, bu yön, yüzde olarak şiirin büyük bir bölümüdür. Kıvranan, acı çeken, bükülen beyin ve bedenin hüznü dilidir şiir. Bu nedenle de, herhangi bir düz yazı metni gibi, mantık çerçevesi dahilinde şiirin anlaşılabilirliğinden söz etmek olanaksızdır. Bir olağanüstülüğün göstergesi olduğundan, şiiri, ancak duymak, hissetmek kelimelerinin bize vermiş olduğu duyguların karşılığı olarak almak mümkün.

Dikkatlerinizi bir şeye çekmek istiyorum. Her ulusun ayrı bir dilinin olması, binlerce yılın ulus farklılığının, topografya farklılığının ortaya koyduğu doğal bir durumdur. İnsanoğlu, varlığının gereği olarak ayrı dilleri konuşur. Ancak, hangi dilde söylenmiş olursa olsun, bence, şiirin tek dili vardır. Şiir için tek dilden söz etmek mümkündür. O da yüreğin dili olmasıdır. İnsan unsurunu yok sayıp, yanlış doğrultularda giden dünyaya, şiirin dili, her zaman, hem de insan unsurunu başa alarak, doğru olan yönü göstermiştir. Tarihin her döneminde ve hemen hemen her ülkesinde, şairlerin, muhalif insanlar olması bunu ispatlamaktadır. Şairi muhalif kılan neden, şiirin kural tanımayan, muhalif yanındır.

Oluşumu sırasında dilin tüm kurallarını, bu arada gramer kurallarını da çiğneyebilen şiirin, bir araç olarak kullandığı kelimeye karşı saygılı olması da beklenemez. Kelimede meydana getirdiği deformasyon, konulan kurallara karşı eylem halinde olan şiirin bir yüzüdür. İlginç olan da şudur; dil ile bu kadar oynayan şiir, bütün bu olanların sonunda, dili birkaç adım daha ileriye götürür. Kademeli bir araziden aşağıya doğru hızla akan su, nasıl ki her kademedede ayrı bir enerji oluşturur, şiir de öyle, yaygınlaştığı ve söylendiği her anlayış ve algılayış topluluğunda ayrı bir etki meydana getirir.

“Şuhluk ve kahkaha, hiçbir zaman şiirin ifâde şeklini bulduğu bir dil olmamıştır” demek yanlış olmaz. Şiirin yapısı bir sevinci billurlaştırıyor olsa bile, bunun ardında gizli bir hüznün fon teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Çünkü, şiir biçiminde ortaya konulan sözün platformu acıdır, burukluktur, en azından hüznün ve türevleridir. Bu bakımdan, şiirin üzerindeki kekre dil, hiçbir zaman yadırganmaz.

Şiirin dili ile ilgili olarak söylemek istediklerim bu kadar değil. Benim yaşadığım ülkedeki şiir dilinden söz etmek isterdim. Bin yıldan daha fazla bir zaman içerisinde, sanıyorum kırk-elli civarında devleti barındıran bir coğrafyaya hâkim olmuş; bu coğrafyanın dili, kültürü ve sanatıyla yoğrulmuş, yeni bir zevk, yeni bir sanat oluşturmuş ülkemden söz etmek isterdim. İmparator olan padişahlardan birçoğunun şiire büyük bir saygı duyduğunu, şiirle dilenen özürlerin karşılığında can bahşettiğini, suçlunun suçunu affettiğini gördüm kitaplarda. Kadı Burhanettin adında bir şair-padişahın, o dönemin en etkin gücü olan Timur’a karşı şiir ile harp ilân ettiğinin şiirini okudum. Yaşadığım topraklarda, geçmişte bu denli onurlu olan şiirin, ne yazık ki, sözün ve dilin gücünü yitirdiği şu günkü dünyamızda, başındaki onurlu tacının kırıldığını, yerlere atıldığını görüyoruz. Bu, şiirin ayıbı değildir. Bu, şiire layık olmadığını düşüneceğimiz, günümüz insanın bir ayıbı, hem de büyük ayıbıdır.

Yine benim ülkemde birkaç yüzyıl önce yaşamış ve geriye bugün dünya şiirinin çok has örnekleri olarak anılan bir güzellikler ülkesi bırakmış olan Şeyh Galib’den söz etmek istiyorum. Ayrıca, üç yaşındaki küçük kızımdan da. Bir gün balkonda otururken, “Baba, tırnak aydede’ye bak!” diye bir çığlık attı ve eliyle gökteki henüz birkaç günlük yeni ayı gösterdi ısrarla. Birdenbire bu büyük şairin, aşağı yukarı şöyle anlaşılabilir güzel şiirini hatırladım: “Ay yenisi niye kendini fazlaca önemsiyor, sevgilimin kesip attığı tırnak kadar değeri yok.” Birisi, elli yaşın üzerinde, konuştuğu dilin en büyük şairlerinden biri, diğeri, bu şairden yüzyıllarca sonra doğmuş, üç yaşında küçük bir çocuk. Şöyle bir sonuca ulaşırsam, umarım edebiyat tarihçileri ve edebiyat okutan okulların hocaları beni fazla kınamazlar: Şiir özgürlüktür, şiirin dili de özgürlüğün dilidir. Eminim ki, sizler de çocuklarda şahit olmuşsunuzdur, en güzel şiir dilini de bu nedenle çocuklar kullanıyor.

Büyük adamların dili, kayıtlara ve kurallara bağlı olduğundan yitiriyor büyüsunü, şiirsel ifade gücünü.

Şiir dili bu özgür kaynaklarını muhafaza ettikçe, insana daha çok yaklaşacak, daha çok kanlanacak ve kanını akıtacaktır. Kurallara muhalif şiire de bu yakıştır.

*26. Struga Şiir Akşamlarında, “Şiir ve Dil” konulu sempozyumda, *Cumali Ünalı Hasannebioğlu* tarafından Türkiye adına sunulan bildirdir (*Birlik Gazetesi*, 27 Ağustos 1987, *Perşembe, Üsküp/Yugoslavya*)